

Universal Declaration of Human Rights - Dagaare, Southern

© 1996 - 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

TENDAA NENSAABA ZAA YELESOOBO SOBIE MOJLOO

A YELE YUOBO

A yeli nang bebe la, ka nee zaa bang ka nengsaala emmo ane o yelsoore seng la taa a nengsaala boorɔ poɔ; a nengsaala mengesoobo ane o yelmengɛ noba zie la binne eng-maarong ane yelmenne noba zie a tengazu.

Ka nengsaala kaa-ba-nyɛ e ka tongfaare tong ka noba banang nang taa teɛrong veɛle nyɛ posããna. A yeɛle ama eɛ la ka nengsaala zaa nang boorɔ bone ne ka ka bie tenga benee nengsaaba zaa nang so ba menne a yeɛle yeɛle zaa ba nang boorɔ, a puoro puoru zaa ba nang boorɔ, a ta zoro bebiri kang nang.

Ka a da sengɛɛ la ka anang ba fere nee kao e yeli nang fere o, a kũũ ne o baao poɔ ka o faa o mengɛ dɔgrong poɔ, ka ka a yelmenne tɔretero la guuro a tendaa zaa noba yelesoobo sobie.

Ka a da sengɛɛ la ka to-ne-tɔ nɔmmo yeɛle a tendaa za.

Ka a noba nang be a Tendaa Langne poɔ lee maaleng nyɔgɛɛ ba yeldeebo a a yelmanne binne nga nang guuro a tendaa zaa yelesoobo sobie poɔ, ka dɔɔ ane poɔge nang ba gang taa song ka nengsaala maaloo ane o mengesoobo yeɛle gere ninge a tenga zu.

A tenne na zaa nang be a Tendaa Langne nga poɔ eng la noore ka bana ane a Tendaa Langne na nyɛ a tendaa zaa nɔngtaa, a engne a Tendaa zaa yelesoobo ane mengesoobo sobie.

Ka ka nee zaa bang ka a yelesoobo sobie ama ane a nensaala mengɛ soobo la yelkpong nang be a noore nga emmo poɔ.

Pampanga a Le Zueng,

A TENDAA LANGNE NOBA LANG TAA

moɔɔ la:

ka a TENDAA ZA YELESOOBO SOBIE waa la bone noba zaa ane tenne zaa nang na moɔ nimirɛ k'a nye eebo. A lezueng nee zaa, bee nengsaaba langne zaa na taa la a yeɛle ama teɛrong tegtegle a ere anee ba wuluu poɔ ane ba zanno poɔ a e k'a yelesoobo sobie ane a noba mennesoobo yeɛle duoro saa kye ere beɛle beɛle tenga zaa poɔ a na e k'a tendaa zaa bang kye tuuro a yeɛle ama. Tenne na zaa nang be a lammo nga ane noba na zaa nang kpeere a tenne na poɔ, a lang ne a noba banang zaa nang be tenne na zaa ba nang di naalong a zu.

Dore 1

Nengsaala zaa ba nang dɔge so la o menga, ka o ne o taaba zaa sengtaa noba emmo ane yelesoobo sobie poɔ. Ba dɔgɛɛ ba zaa ne yeɛng ane yeɛle-iruu k'a da seng ka ba ere yeɛle koro taa a nga yɔɔmine.

Dore 2

Neezaa soobo la a Tendaa zaa yelesoobo sobie ama nang be a gane poɔ; a ba wullo ka nee nga waa ngaa ne ngaa; a nga balong, bee o enge waalong, k'o waa la poɔge bee doɔ, o kɔkɔyela, puoru na o nang puoro, o teerong nang are le a tenga maalo yeles poɔ, o tengyiraa ane o aroozie a tenga poɔ, boma o nang taa, o dogebo zie bee o arezie.

A la waana le puoreng, gyegru kyebe ane nee teerong nang wuli o ka o tuuro a tenga maalo yeles le, bee bone na naalong ba nang dire a tenga na poɔ a nee na nang yi, ka a tenga na so la o mengɛ bee ka o be la tenga kang nuureng, bee ka o nang ba so o mengɛ, be ka yeles mine bebe la a poɔro o mengesoobo sobiri.

Dore 3

Neezaa taa la sori ka o taa nyɔvɔre, ka bone zaa ta ngmaara o sobiri o yellerre poɔ, ka tuo ta be o zie.

Dore 4

Neezaa ba taa sori a taa o tosoɔba ka o waa o gbangbaa bee ka o tonɔ gbangba-toma. A fereɛ la kaa gbangbaalong ane nengsaaba koɔro ta bebe togtog yelizaa poɔ.

Dore 5

Neezaa ba seng ne enge doɔrong nang gang, bee potuyeles, bee doɔrong zaa nang ba seng ne nengsaala.

Dore 6

Ka neeng be zie zaa a fereɛ la ka a tenga na deme de o k'o waa nengsaala a loɔ poɔ.

Dore 7

Loɔ ninge poɔ noba zaang sengtaa k'a fere ka a loɔ kaara ba zaa zu ka gyegru kyebe. A yeles ama moɔloo poɔ kyirung la ka gyegru bebe nee zaa zie, bee ka nee dore ka ba gyegri nee.

Dore 8

Ka nee zaang taa yeli a gaane a sereɛ diibo zie, a fereɛ la ka a tenga na sɛredirebe a di a sereɛ velaa ka a yelmengɛ gaa a nee na deme nang kpe zie a seng le a tenga loɔ nang manne bing.

Dore 9

Neezaa ba seng ne ka ba deɛ bone nyɔgoo gaa te page kye ba di a sereɛ, bee ka ba diguu bare ka o yi gaa teng-yuo a te kpeereɛ.

Dore 10

Neezaa nang saã yeli, a fereɛ la ka a tenga na sɛredirebe di o sereɛ neng-yaga poɔ ka nonne boore kyebe a sereɛ nga ba nang dire a na nye bone na yeli o nang saã poɔ.

Dore 11

1. Neezaa ba nang nyɔge yeli kang poɔ a na di o sereɛ ko na poɔge nye doɔrong a poɔ, a fereɛ la ka a sɛredirebe de ka o ba saã yeli, a ta le sang ba nang di o sereɛ yeng poɔ a

te nye bang ka o sãã la yeli. A o sere diibo na meng poɔ a fere la ka ba k'o sori ka o bo bone na zaa nang na toɔ song o ka o yeli faa o meng.

2. Ba kong toɔ nyɔge nee zaa nang sãã yeli nang taa doɔrong; yeli o nang e, bee o nang nage o vuo na poɔ, a yeli na o nang e, bee o nang nage nang da ba waa yelsããna nang boɔro doɔrong a le sang onang da e a yeli bale, bee ka ba ko o doɔrong nang waa tuo gang a doɔrong na nang da bebe ka ba da ko o a le sang o nang sãã a yeli bala.

Dore 12

Neezaa ba taa sori a bonno kpeere o to yeɛ poɔ, bee o die yeɛ poɔ, bee o yiri yeɛ, bee o gama yeɛ, bee ka o sãã o to yosong ane o eveɛle. A fere la ka a loɔ guuro nee zaa a doɔne ama taaba poɔ.

Dore 13

1. Neezaa taa sori ka o yoɔro gere benee zaa o nang boɔro, bee ka o kpeere benee zaa o nang boɔro a tenga toribogri poɔ.

2. Neezaa taa sori ka o yi tenga kang zaa poɔ, bee o meng tenga poɔ a kye lee wa a o tenga poɔ.

Dore 14

1. Neezaa taa sori ka o yi tenga na poɔ ba nang boɔro o doɔgroo, bee o koobo a gaa tenne mine a na te nye popeɛlong.

2. A sobiri nga kyebe nee nang sãã yeli yelmeng ka ba boɔro o ka ba di o sere ka a yeɛ na o nang sãã ba e votu yeɛ bee yeɛ nang ba tu a Tendaa Langkpong yeɛ sobie ba nang manne bing le.

Dore 15

1. Neezaa taa sori a na waa enga kang paalong nee.

2. Neezaa ba taa sori a na yeli ka neekang ta be o tenga poɔ, bee ka o ta yi o tenga a gaa te kpeere teng-yuo.

Dore 16

1. Neezaa nang ta doɔ, bee poɔge, bale zaa poɔ, tenga zaa poɔ, puoru zaa poɔ, taa sori a na de poɔge, bee kuli sere a doɔro bibiiri. Ba zaang na sengtaa a ba kulta yeɛ poɔ a ta le sang ba kulta nang baare.

2. Neezaa ba taa sori a fere noba ka ba kulta; banang nang kulo taa yong na peɛle poore a sage ka ba kulta.

3. Doɔ ane o poɔge ane o bibiiri waa seng bombiri a tenga noba zie ka a fere ka a tenga noba ane a tenga nembere kaara ba zu.

Dore 17

1. Neezaa taa sori a na so boma o yong, bee ka o ne noba mine lang so boma.

2. Neezaa taa sori faa nee boma o nang so.

Dore 18

Neezaa taa a sori na teere yele a seng o nang boɔɔ le, a tuuro o yeng wuluu, a puoro puoru na zaa o nang boɔɔ; o la taa la a sori meng a na leere o puoru ane o teerong; o na toɔ e la le o yong, bee a lang ne noba yeng poɔ, bee o yong zie. O la taa sori meng a na e ka o puoru yele sãã noba zie. O taa sori na wullo noba a o puoru yele. O taa sori tuuro a o puoru nga sobie zaa a seng le o nang boɔɔ.

Dore 19

Neezaa taa sori ka o teere ka yeli kang waa ngaa bee o ba waa. O taa sori meng na yeli a yeli na yele. O la taa la a sori meng ka o teere ka yele mine waa ngaa, kye ka nee zaa ta fere o a o teerong na poɔ. O taa sori meng ka o bɔ a kye nye yelpaaba nang yire zie zaa waana, ka a gangnee toribogri bee ka a ba gangna o taa la a sori.

Dore 20

1. Neezaa taa la a sori ka o poɔ noba nang langtaa ane teerong velaa. O la taa la sori ka o kpe langne zaa.
2. Nee kontoɔ fere neezaa ka o kpe langne kang poɔ.

Dore 21

1. Neezaa taa sori k'o poɔ a tenga gɔbenente yele poɔ o mengɛ bee ka o poɔ iri noba ka ba lee o zu.
2. Neezaa taa sori ka a tenga poɔ bone na zaa nang bebe ka ba de sonno ne a noba ba yeli zaa poɔ k'a tara o meng.
3. A gɔbenente fang a tenga poɔ na yi la tenga noba boɔɔ zie. A sobiri na a noba nang na mang tu ka ama nye eebo la ka ba manne bing ka ka vuo kang poɔ k'a noba mang taa neng-iri ka finnuu kyebe a neng-iri nga poɔ; k'a banang zaa nang ta noba a taa sori na iri a noba nang na lee ba zu a tenga gɔbenente poɔ. A neng-iri sang nee zaa ba taa sori na nye o tosoa nang boɔɔ k'o iri nee na.

Dore 22

Neezaa waa la a tenga zu noba nee. A feree la ka o tenga kaara o zu; o la taa la sori meng ka o nyere a o tenga toɔɔ ka a song o ka o nyere emmo a seng nengsaala; ka o engɛ ane o yeng yele meng kyene velaa.

Dore 23

1. Neezaa ta sori ka o taa toma toɔɔ. O taa sori meng ka o iri toma na o dang boɔɔ. Sori bebe meng la, ka ka o toma zie ane o toma zie yele veele. Sori bebe meng la ka o taa toma toɔɔ a ta yooɔ wee le.
2. Neezaa, ka gyegru kyebe taa sori ka o nyere san-yoo a seng banang zaa meng nang toɔɔ a tong-bale.
3. Neezaa nang toɔɔ toma taa sori a naa nyere a yooɔ ka a seng o ne o poɔɔ ane o bibiiri; ka a seng ba ka ba na toɔ nye bone na zaa a nang fere nengsaala ka o taa waa nengsaala.
4. Neezaa taa sori ka o piili tontonema langne. O la taa l'a sori ka o kpe tontonema langne nang na song ka o guuro o toma.

Dore 24

Neezaa taa sori ka o nye penno kye ka o pennoo sang ka o taa sori a ere le o poɔ nang pɛlle. O la taa sori ka ka o ta tong toma a te gang gammo kang. O taa sori meng na nyere pennoo bebie a o toma zie kye nang nyere san-yɔɔ a pennoo bebie na poɔ.

Dore 25

1. A fereɛ la k'a tenga nye ka benee dɔɔ ane o pɔge ane o bibiiri nang kpeere seng ne ba eng-maarong nang boɔɔ le, ka ba nyere bondiri ane bonsuuri, ka ba kpebo zie ane ba laafeɛ yeɛ veɛle. Ba taa l'a sori meng ka sang kang wa ta ka ba ba la taa san-yɔɔ toma, bee ka ba beere, bee ka yeli kang e ka o kong la toɔ tong toma bee ka o seɛ, bee ka pɔge kpi kye kyere o yong, bee ka o kore zuo a kong la toɔ tong toma, bee ka yeli kang e ka o deɛ kong la toɔ bɔ bondiraa o mengɛ, a fereɛ la ka a tenga na o nang be kaara o zu.

2. Bimamine ane bibiiri nang nang baara, a sengeɛ la ka ba kaara ba zu kye sonno ba. Bibiiri zaa, ka ba ma ne ba saa de la taa kye dɔge ba bee ka baba de taa kye dɔge ba meng na nyere la a sommo nga bale.

Dore 26

1. Neeza taa sori ka o bang gane. A gane zanno piilu sang a da seng ka yɔɔre kyebe. A fereɛ la ka neezaa zanne gane belaa a ta taabo kang. A da ba seng ka neezaa wong tuo kye nye nuuri-toma zanno, bee gama-toma zanno. A da sengeɛ la ka banang nang na toɔ meng ta wong tuo kye nye zanno nang do yaga.

2. A da sengeɛ la ka gane zanno kyaara nensaala mengemaalo yeɛ a kye sonno nensaala mengesoobo sobie yeɛ a kye sonno yelwongtaa ane kanyiri di-ko-taa, a e ka tenne ane bale la bale zaa ane puoru deme zaa nyɔge taa baalong a kye e ka a Tendaa Langkpong yeɛ kyene ka maarong be a tenga zu.

3. Saamine ane mamine taa a sori a na de weɛ dang iri benee ba nang boɔɔ ka ba bibiiri gaa zanne gane.

Dore 27

1. Neezaa taa sori ka o poɔ a tenga tengkoɔ yeɛ poɔ a meng wong a noba nuuri-toma noɔ, kye nyere tɔɔ nensaala yeng nang song o ka o maale, bee ka o e ka bone na zaa waana ne noɔ bee tɔɔ.

2. Neezaa nang de o nuuri, bee o zu a tong ne toma ka a yire tɔɔ mine, a fereɛ la ka a tenga ta veng ka neezaa finne o a toma na poɔ.

Dore 28

A da sengeɛ la ka a yeɛ ama ba nang manne bing a kye a nye eebo, ka benee zaa tenga zu kye neɛ nang kpeere na toɔ so o mengɛ kye kpeere ne popeɛlong.

Dore 29

1. Neezaa taa la fero toma o taaba zie benee o nang kpeere. A leng na song ka o mengɛ nye maalo.

2. Neezaa nang so o mengɛ, a wonno o mengesoobo noɔ, yeli zaa ba kyebe a na pigi a o mengesoobo nga sori see ka tenga nang manne bing le naane, a lɔɔ na meng na waa la lɔɔ

nang na veng ka nensaala nye emmo kye so o menge, a sonno ka nensaaba ere eveele, a e ka marong be noba nang lang kpeere zie kye ere ka noba zaa kpeere velaa ba tenga poɔ, ka ba meng taa noore a ba tenga maalo yelee poɔ.

3. Neezaa ba taa sori a e yeli nang ba toro a Tendaa zaa Lammo nang manne a nengsaaba meneesoobo sobie bing le.

Dore 30

Tenga zaa bee langne zaa bee neng-yeni zaa ba taa sori a willi a yelee ama ba nang manne bing a kye; ka a waa seng nga a yelee nga ko ba la sobiri ka ba tong tone zaa bee yeli zaa nang waana ne nensaala mengasoobo ane o yelisoore noɔ wommo ba nang manne bing a kye saãbaro.
